

Fig. 1. Kirken set fra sydvest. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *The church seen from the south west.*

BROHOLM KIRKE

ODENSE HERRED

Historisk indledning. Efter anlæggelsen af en stationsby på hovedlinjen Nyborg–Fredericia i den nordlige del af Tommerup Sogn opstod ideen om en kirke for beboerne i stationsbyen og de tilstødende dele af Vissenbjerg, Ubberud og Brylle sogne. November 1902 vedtog man at placere en ny kirke i Brylle Sogn i umiddelbar nærhed af Tommerup Stationsby. Samtidig nedsattes et byggeudvalg bestående af to mænd fra hvert af de fire sogne foruden formanden, C. F. V. Schmidt-Phiseldeck, der som sognepræst til Tommerup havde tilbudt at betjene den nye kirke.¹ Enkefru Marie Jørgensen på (Store) Broholm skænkede en byggegrund, hvor vejen fra hendes gård løb ud i den ny forbindelsesvej til Midelfart–Odense landevej.² Byggeudvalget besluttede sig derpå for navnet ‘Broholm Filialkirke’. Finansieringen var på plads, da man i april 1904 foruden frivillige bidrag på knap 7.000 kr. fik 18.500 kr. over finansloven.

I juli 1904 fremlagde kgl. bygningsinspektør J. Vilhelm Petersen sine tegninger til kirken. Grundstenen nedlagdes 1. aug. 1906, og indvielsen fandt sted 2. juni 1907 med deltagelse af biskop Laurits Nicolai Balslev.³ Bygningsarbejderne blev forestået af murermester M. U. Sørensen, Assenbølle, tømrermester Eriksen, Odense, og malermester Aagaard, Odense. Kirkens træinventar udførtes af snedkermester Chr. Christensen⁴ og malermester Godthard Rasmussen, begge Tommerup Stationsby.⁵ Byggeplanerne omfattede fra begyndelsen en kirkegård for at ‘knytte kirken tættere til beboerne’.³

Broholm var *filialkirke* under Tommerup (jf. s. 3273) indtil sognet 1. okt. 1979 blev selvstændigt.⁶ Ved udskillelsen kom sognet ikke til at omfatte de dele af kirke-distriktet, der lå i Vissenbjerg og Ubberud sogne.⁷ Der er fællespastorat med Tommerup. Kirken har desuden haft tilknytning til Odense Valgmenighed.⁸

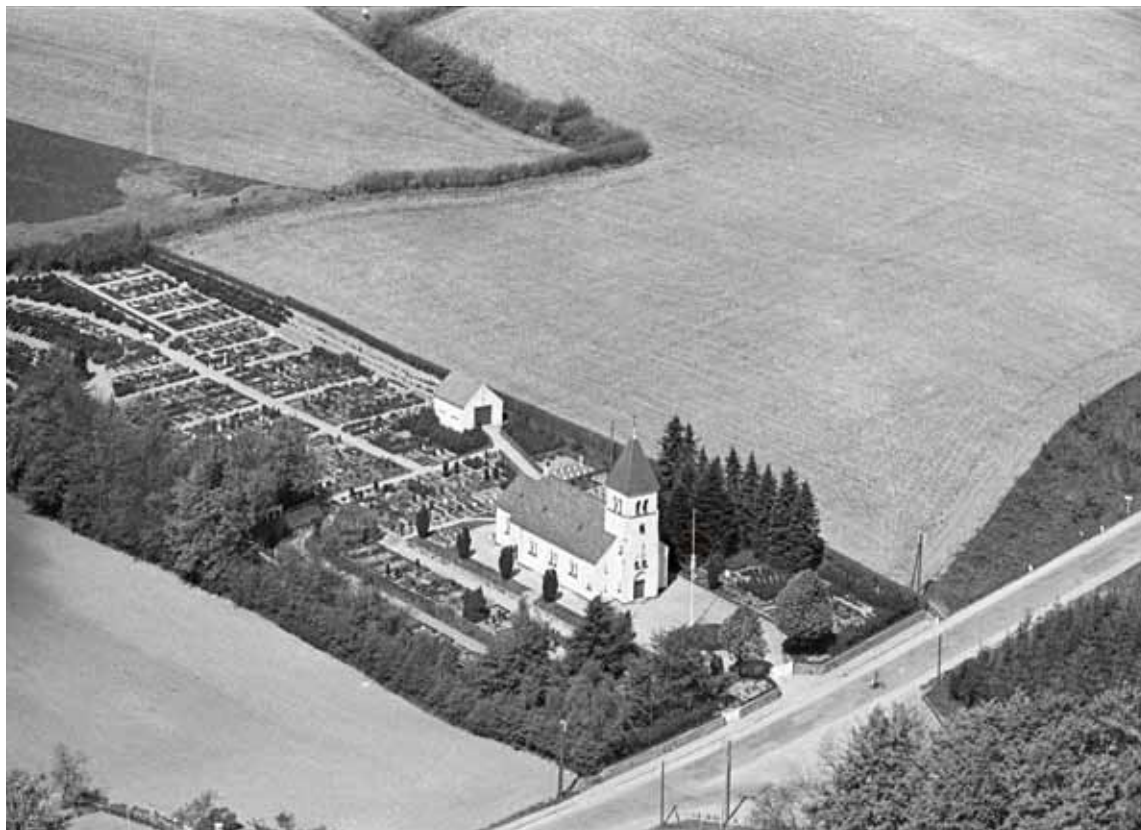

Fig. 2. Luftfoto af Broholm Kirke set fra sydøst. Foto Sylvest Jensen 1950. I KglBibl. – *Aerial photo of Broholm Church seen from the south west.*

Kirken ligger i den nordlige udkant af Tommerup Stationsby på en sydvendt bakkeskråning. Den omgives af sin *kirkegård*, der grundet de store terrænforskelle har et terrasselignende præg. Det oprindelige 0,4 ha store areal, anlagt ved landskabsgartner Hans Lindhardt og indviet september 1907,³ er i flere omgange (senest 1962) udvidet til nu 1,8 ha.⁹ Kirkegården hegnes mod sydøst af en mur af kløvet kamp,¹⁰ mod de øvrige sider af hæk og naturhegn. Hovedindgangen er i sydøst, en dobbelt stakitfløj hængt på kuglebærende granitpiller, i sydøst og sydvest desuden to fodgængerlåger med stakitfløj.

Et teglmuret, hvidtet *kapel* fra o. 1922⁷ har sardeltag, rektantet dør i spidsbuet, korsprydet spejl og to dobbelte rundbuede blændinger i rundbuet spejl på den ene langside. Desuden *toiletbygning* fra 1975⁷ og *graverhus* fra 2015. Et *menighedshus* syd for kirkegården er indviet 1991.

BYGNING

Kirken, der er opført 1906–07, består af skib, hvortil der knytter sig kor i vest og tårn i øst, hver med to sidebygninger; tårnunderdelen fungerer som våbenhus. Kirkens orientering har kraftig afvigelse mod nord.

Kirken er opført efter tegning af arkitekt J. Vilh. Petersen af gule maskinstrøgne teglsten i normalformat, lagt i krydsforbandt, og rejser sig over en bindig sokkel af kløvet og afbanet granit på et fundament af beton.¹¹ Bygningen viser tydelig slægtskab med den året efter, af samme arkitekt opførte, Vor Frelser Kirke, Odense (s. 1613).

Det relativt korte, ret afsluttede kor knytter sig til et noget bredere, tre fag langt, skib. Overgangen mellem de to bygningsdele formidles af en meget dyb korbue, der på hver side flankeres af et lille birum; det nordre er præsteværelse, mens det søndre oprindelig var fyrrum. På tilsvarende

vis flankeres det kvadratiske tårn i øst af to birum; hvoraf det nordre indeholder trappe til pulpitur og tårnets øvre etager, mens det søndre oprindeligt var planlagt som brændselsrum (jf. ndf.).

Korets langmure krones af en fremspringende toleddet gesims, der bæres af affasede konsoller, hvorimellem er småblændinger i form af let tilbagetrukne bindere. Gesimsen udgår fra en større, muret konsol over to runde led. Korets gavl prydes af en blændingsgruppe af tre blændinger, adskilt af dobbelte søjlestave og foroven afsluttet med trekløverbuer, hvis midterste bueslag er tilspidset. Buetoppene flankeres af en art konsoller af rulskiftestillede, afrundede bindere. Tagkonturen ledsages af et profileret fremspring.

På skibets langsider ses korets og tårnets birum som brede 'endelisener' med en halv stens fremspring. Disse prydes hver foroven af en frise af spidsbuede blændinger, adskilt af småsøjler. Murpartiet mellem fremspringene rejser sig over en sokkel af tegl med tre led, nederst et gennemgående binderskifte, bindig med granitsoklen, og herover skråkant og let fremspringende rektant. Skibets gesims er gennemgående, over sidepartierne med to profilled, der udgår fra kun let fremspringende, murede konsoller, mens den midterste, kraftigere fremspringende del, bæres af affasede konsoller. Vestgavlen har, som koret, et fremspringende profilled langs tagfladen.

Tårnets frie hjørner har hver mod nord og syd en støttepille, der aftrappes, og hvis afdækninger er støbte. Klokkestokværkets murværk hæver sig over et halvstens tilbagespring, der er afdækket med brunglaseret tegl og med en støbt, profileret

Fig. 3. Kirken set fra sydøst. Postkort o. 1907. I Lokalhistorisk Arkiv, Tommerup – *The church seen from the south east c. 1907.*

'klods'. Tårnets gesims er udformet som over skibets midterparti, om end med større konsolafstand.

Døre og vinduer. Kirkens hovedadgang er gennem tårnet ad en vandret overdækket dør i et spidsbuet spejl, udmuret med tegl lagt i sildebensmønster. Desuden er der døre til præstens værelse i nord og fyrrummet i syd, ligesom der var planlagt og måske også udført en dør til det planlagte brændselsrum i sydøst (jf. ndf.).¹² Dørene er fladbuede i et trekløverbuet spejl. Hver langs side har fire vinduer, et i koret og tre i skibet. De har to koblede og rundbuede åbninger, adskilt af en søjle med terningformet base og trapezkapitel, alt indfattet under et fladbuet spejl både ud- og indvendigt samt med sålbænke af brunglaseret tegl. I korgavlen er der to, små, rektantede vinduer i spidsbuede spejl, der flankerer prydblændingerne, og i gavltrekanten to tilsva-

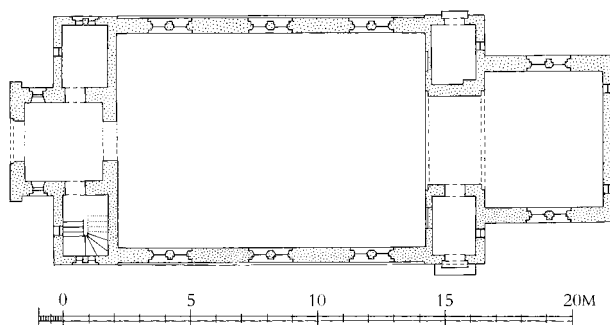
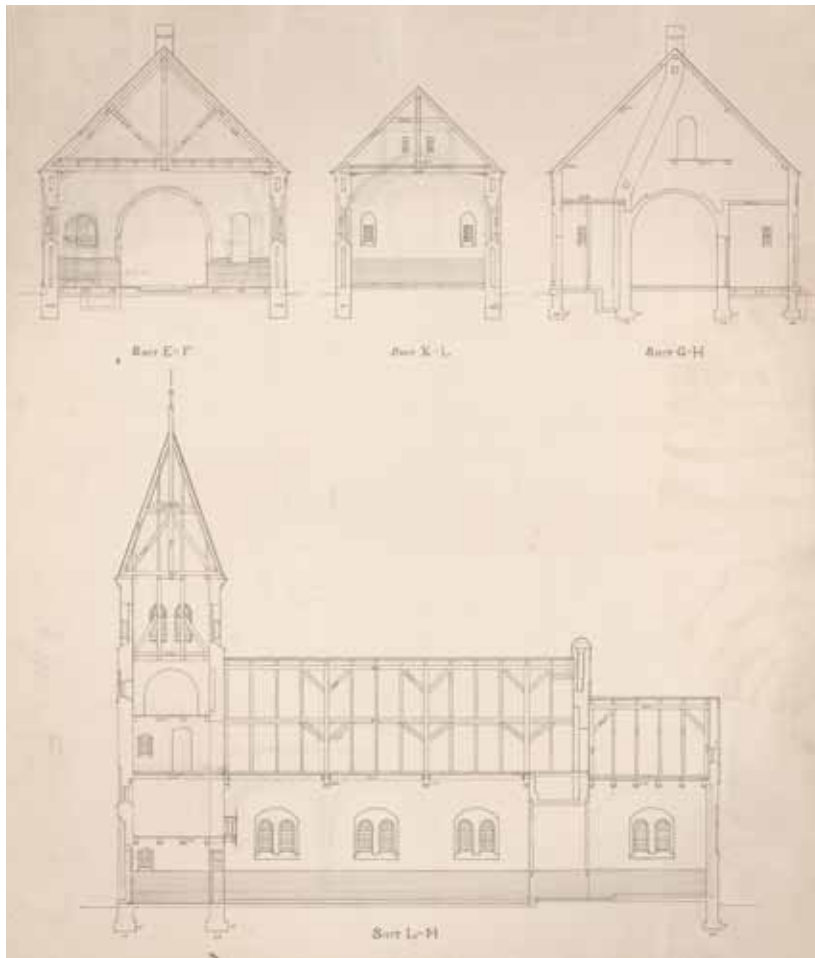

Fig. 4. Plan. 1:300. Målt af J. Vilh. Petersen 1906, suppleret af Kirstin Eliassen og tegnet af Merete Rude 2015. – *Ground plan.*

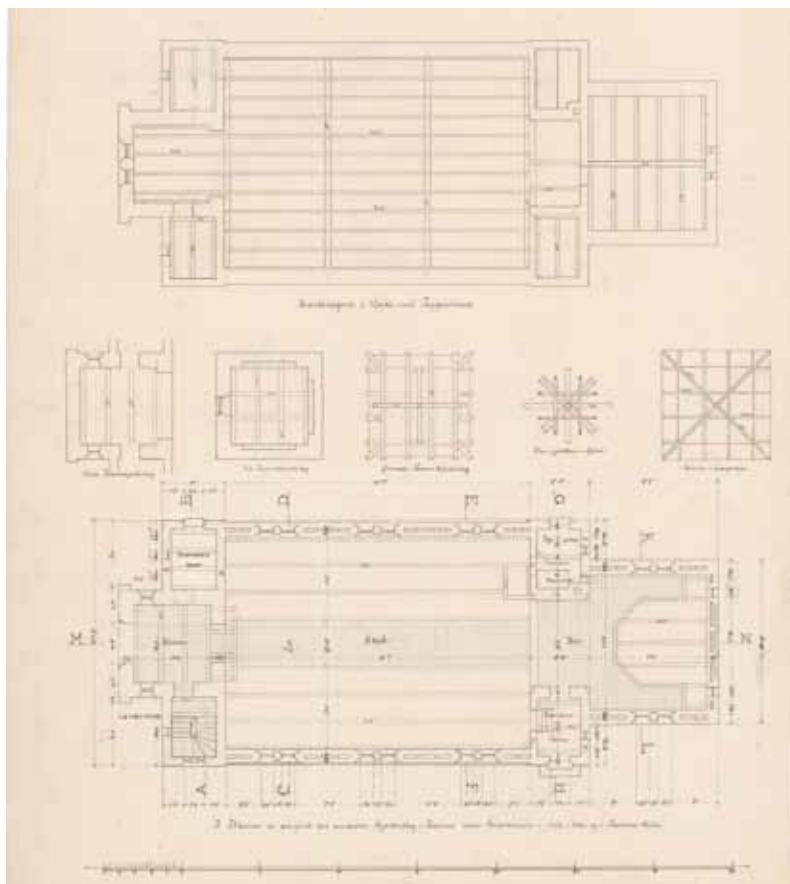
a

b

c

d

Fig. 5a-d. Planer, facader og snit. 1:300. Tegninget af J. Vilh. Petersen, 1906. I Odense Bys Museer. – *Plans, facades and sections.*

rende, om end mindre, til oplysning af loftsrummet. I sidepartierne i østenden af skibets langmur er der til hver side to små, rektangulære vinduer i et fælles, trekløverbuet spejl; det nordre oprindeligt, mens det søndre senest o. 1920, muligvis allerede ved opførelsen (jf. ovf.) har afløst en dør, svarende til de to i skibets vestende.¹³ I skibets vestgavl er til hver side to små vinduer over hinanden som korgavlens til oplysning af de bagvedliggende birum. Tårnets sidemure har hver to

fladbuede vinduer i et spidsbuet spejl, mens østsidens, over hovedadgangen, har små vinduer, hver i et trekløverbuet spejl, og herover et fladbuet vindue. Klokkestokværket har koblede, spidsbuede glamhuller til hver side.

Indre. Væggene er pudsede og kalkede med undtagelse af de nederste ca. 1½ m, der står i blank mur af gule facadesten, ligesom den vandret overdækkede adgang til våbenhuset i øst kantes af blank mur.¹⁴

Fig. 6. Kirken set fra nordøst. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *The church seen from the north east.*

Fig. 7. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Interior looking west.*

Koret overdækkes af et træloft med synlige nord-sydgående bjælker. Den ualmindeligt dybe korbue har helstensbred og halvstensdyb fals i stikket og den øvre del af vangerne til begge sider. Falsene brydes af fem halvcirkulære 'dråber', de nederste i vederlagsniveau. Falsenes afslutning forneden formidles af et par afrundede led, svarende til 'dråberne'. I nordre vange er der adgang til præstens værelse ad en vandret overdækket dør.

Skibet overdækkes af et træloft med fire nord-sydgående, konsolbårne, hovedbjælker, og herimellem et tætliggende, langsgående bjækelag. Korbuen flankeres af i syd en fladbuget niche, hvori nu er et relief (jf. s. 3358) og i nord en ligeledes fladbuget, nu tilmuret, opgang til prædikestolen.

Tårnrummet, der overdækkes af et loft med synlige bjælker, fungerer som våbenhus. Herfra er der tillige adgang til de to birum på hver side af tårnet, den nordre oprindelig, mens den søndre kan være senere indsat (jf. fig. 5d). Det søndre birum, som var planlagt som brændselsrum (jf. ovf.) omtaltes allerede 1907 som 'børneværelse'

og fungerer i dag som dåbsværelse.³ Det følgende stokværk, der nås ad en trappe i nordre birum, fungerer som pulpitur og forbindes med skibet ved en bred, vandret overdækket åbning. Herover har tårnet yderligere to stokværk samt et klokkestokværk.

Senere istandsættelser. Ved en større istandsættelse 2001 hvidmaledes lofterne i stedet for den tidligere mørke farveholdning.¹⁵

Gulvet er lagt af gule, kvadratiske teglfliser med en frise af sorte fliser langs kanterne. Korets gulvflade er hævet et trin over skibets. I stolestaderne er trægulve, der er udskiftet 2001 efter et svampeangreb.¹⁶ En kvadratisk dekoration i midtergangens gulv er ligeledes 2001 lagt af sort og hvid marmor med indlagte messingstriber og tjener til at skjule et betonfundament til en tidligere opstilling af døbefonten.¹⁷

Tagværker. Korets tagværk har et hanebånd samt langstol, der bærer en rygås. Skibets tagværk har rygås, båret af en langstol, samt sideåse, der bæres af skråstivere. Tårnets pyramidetag er rejst om-

kring en kongestolpe, der foroven afsluttes af en fløjstang med kugle og kors.¹⁸

Tagbeklædning. Alle kirkens tage er hængt med lyst brunt glaserede, tyske falstagsten, der svarer til kirkens oprindelige tagbeklædning.

Opvarmning og belysning. Kirken opvarmes af et siden 1984 gasfyret centralvarmeanlæg.²¹ Den ældste varmekilde var en kalorifer, opstillet i fyrrummet med luftindblæsning gennem en åbning i triumfmuren (jf. fig. 12). Omkring 1920 opstil-

ledes i stedet en kakkellovn i skibets sydvesthjørne. Den til opvarmningen tilhørende skorsten er ført op igennem skibets vestgavl. Kirken fik indlagt elektricitet 1915.³

En *klokkestol*, der er til to klokker, er fra kirkens opførelse.

†*Kalkmalede dekorationer* (jf. fig. 12) omfattede et hjulkors under korbuens toppunkt og en bort om korbuen med fem rosetter; overmalet efter 1957.¹⁹

Fig. 8. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Interior looking east.

Fig. 9. Altermaleri 1906-07, »Kristus og den samaritanske kvinde«, udført af Tony Müller, i ramme skåret af Mille Madsen (s. 3355). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Altarpainting 1906-07, "Christ and the Woman of Samaria", by Tony Müller, in a frame carved by Mille Madsen.*

INVENTAR

Oversigt. Inventaret er fra 1907, hvor intet andet er anført. Ved en istandsættelse 2000-01 flyttedes prædikestolen ud fra væggen, og der anskaffedes et nyt orgel og pulpitur. Samtidig hermed er også den nuværende *farvesætning*, der omfatter mørkeblåt, sortblåt og forskellige violette nuancer.²⁰ Fra først af var farveholdningen mørk.

Alterbordet (jf. fig. 7) er et rammeværk, 168×97 cm, 96 cm højt, udsmykket med en frise af koncentriske cirkler over kvadratiske fyldinger. Bemalingen er mørkeblå. Et *antependium* (jf. fig. 7)

fra 2000, af lyseblåt hør med guldkors og hvide kornaks, er lavet af Karen Engholm, Karen Nielsen og Anna Larsen.²⁰

Altermaleriet (fig. 9) fra 1906-07, »Kristus og den samaritanske kvinde« (Joh. 4,1-30), er udført af Tony Müller i olie på lærred, lysmål 145,5×145,5 cm.²¹ Billedet viser i sarte, lyse farver Jesus ved brønden i samtale med kvinden. Han er vist siddende i profil, med en bleg glorie, hun lytter opmærksomt stående med en vandkrukke i sin favn. Hans klædedragt er 'bibelsk', mens hendes klæder og prydelser trækker på

Fig. 10. Kalk og disk, 1907, fra K. C. Hermann, København, samt alterkande 1961 fra Cohr, Fredericia (s. 3356). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Chalice and paten, 1907, from K. C. Hermann, Copenhagen, and altar jug, 1961 from Cohr, Fredericia.*

kunstnerens egen samtid. Den samtidige ramme, af eg, 283×225 cm, har fladskåret i skønvirkestil skåret af Mille Madsen.⁸ På de krenelerede sidestykker, der hver har en vandnæseprofileret udsvævning, veksler sammenslyngede plantevækster og blomster med rosetmykkede udsparringer; det svejfede topstykke har blomsterflankeret hjulkors med reliefversalerne »kyrie eleison« (Herre, forbarm dig). I postamentfeltet læses Joh. 4,23-26 med reliefversaler. Den sparsomme stafingering omfatter gråhvidt, forgyldning og sart rosa (på blomsterhoveder).

Altersølvet (fig. 10) er udført 1907 af K. C. Hermann, København, og skænket af Gethsemane Sogn i København.²² *Kalken*, 22,5 cm høj, har cirkulær fod og cylindrisk skaft med perlestave om; på knoppen rudebosser med graverede versaler: »INRI«. På bægre et graveret kors med trekløverender og, modsat, frakturindskrift: »Velsignelsens Kalk, som vi velsigne, er Christi Blods Samfund« (1 Kor. 10,16). Herunder ses sølvmedens stempel »KCH«, københavnsmærke 1907 og Christian F. Heises gardejnsmærke. På foden er graveret giverindskrift med fraktur: »Til Broholm Kirke fra Gethsemane Menighed i København«. *Dysken*, tværmål 15,5 cm, har på fanen graveret cirkelkors og frakturindskrift: »Det Brød som vi bryde, er Christi Legemes Samfund.« (1 Kor. 10,16). Samme giverindskrift og stempler som kalken.

En *oblatæske* fra Bing & Grøndahl er af sort porcelæn med guldkors, mens en 18,5 cm høj

alterkande af sølv (jf. fig. 10) fra 1961 har stempel for Cohr, Fredericia. På det pæreformede korpus er foroven stemplet versalindskrift: »Tak for aarene 1950-1961 menigheden i Em«.²³

Alterstager. 1) Skænket af teglværksdirektør R. Rasmussen og stationsforstander Ude Haahr; ude af brug.²⁴ 2) (jf. fig. 7) 1937, i svært messinggods, 42 cm høje, med graveret giverindskrift (versaler) på foden: »Sophie Posselts minde Broholm Kirke«. Under bunden fabriksmærke for Knud Eibye, Odense.

En *syvstige* (jf. fig. 7) af messing, 54 cm høj, er ifølge indskrift (graveret skriveskrift) på foden skænket af Ude Haahr og hustru.

Den hesteskoformede *alterskranke* (jf. fig. 7), 1907, har drejede balustre, hver anden koblet. Bemalingen er sortblå med forgyldning, håndlisten i blank eg.

Døbefonten (jf. fig. 8) af hvid kalksten, 81 cm høj, er en fantasi over en romansk font af vestjysk type, nærmere bestemt fonten i Sahl på Mors (Mackeprang, *Døbefonte* 167). Den har dog ternebaseformet fod med Jesu- og Kristusmonogrammer samt slyngede kors inden for kuglestavskantede halvcirkler; skaftet har kraftig tovsstav. Fonten er opstillet midt i korbuen, tidligere i skibet foran korbuen.

Dåbsfad og -kande, o. 1952, udført i sterlingsølv af C. Antonsen, Odense, er givet til minde om førstelærer Viggo Nielsen, lærer på Tallerup Skole og kirkesanger 1938-52.⁸ Fadet, tværmål 44 cm, har Kristusmonogram på fanen og under bunden stempler for guldsmeden og sterlingsølv foruden giverindskrift med graveret skriveskrift. *Kanden*, 30 cm høj, har Kristusmonogram på korpus og samme stempler som fadet.

Prædikestolen (jf. fig. 7) har fem trekløverbuede fyldingsfag og er bemalet i mørke røde og brune nuancer med sortblå, grå og forgyldte profiler. Opstillet i skibets sydøsthjørne med ny, ligeløbet opgang. Der var indtil 2000 opgang fra 'præsteværelset' gennem den nu blændede dør.

Stolestaderne (jf. fig. 7) er opstillet i to rækker á 13, i syd desuden (østligst) en stol til kirkesangeren. Gavlene, 125 cm høje, har udsavet afslutning i enkel skønvirkestil. Bemalingen er sortblå og mørkelilla med forgyldning.

Fig. 11. Bebudelsen, Besøgelsen og Kongernes Tilbedelse, bronzerelief udført 1986 af Lotte Olsen (s. 3358). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *The Annunciation, The Visitation and The Adoration of the Magi, bronze relief from 1986 by Lotte Olsen.*

Cirkulær pengebøsse af messing, diameter 19 cm, med ligearmet reliefkors.

Orglet (jf. fig. 8) fra 2001, med ni stemmer, to manualer og pedal, er bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Dispositionen lyder: Hovedværk (rygpositiv): Principal 8', Rørføjte

8', Oktav 4', Rauschquint II. Svelleværk: Gedakt 8', Rørføjte 4', Spidsføjte 2', Sesquialter II. Pedal: Subbas 16'. Kopler: SV-HV, HV-P, SV-P. Den enkle, retlinede orgelfacade, tegnet af Lars Mindedal, har symmetrisk anbragte prospektpiber på en baggrund af vertikalt betonet gitterværk. På

vestpulpituret. Det centralt placerede rygpositiv flankeres af to pedalhuse for enderne af pulpiturbrystværnet. Svelleværket er placeret i tårnrummet. Bemalningen er hvid med forgyldning.

†*Orgler*. 1) 1862 eller tidligere,²⁵ oprindelig med fire stemmer (8', 8', 4', 2'). Stod tidligere i Skamby Kirke (Skam Hrd.). Instrumentet, der 1926 flyttedes til Broholm Kirke af Eggert Froberg, Odense,²⁶ blev senest 1926 udvidet med en Bordun 16'. Bælgranlægget var indrettet til at kunne trædes af den spillende, men senest 1926 blev en elektrisk blæser installeret. Dispositionen omfattede desuden et klokkespil.²⁷ På pulpitur i tårnrummet.

2) 1966, bygget af Frederiksborg Orgelbyggeri, Hillerød, oprindelig med fem stemmer, senere udbygget med Subbas.⁸ Disposition: Manual: Gedakt 8' (B/D), Rørfløjte 4' (B/D), Principal 2' (B/D), Nasat 1 1/3' (B/D), Mixtur II (B/D). Pedal: Subbas 16'. Koppel M-P. Orgelhus af blank eg. Åben pipeopstilling bag manuelt betjente foldedøre. På pulpitur i tårnrummet.

Tre *lysekroner* (jf. fig. 7-8) er anskaffet hos isenkræmmer H. Larsen, Odense, og skænket af Jacob Rasmussen, Tommerup Stationsby.³³ To kroner har seks dobbeltarme med planteslyng, hængekuglen en rundstav og spids profilknop. Den tredje har otte dobbeltarme med kronet mands-hoved og delfin. Ophængt i skibet.

Kirkeskib (jf. fig. 7), 1933, »Haabet«. Den fire-mastede fuldrigger, 110×104 cm, er bygget af Karl Nørrelund og skænket af ølhandler H. P. Christensen, Tommerup.²⁸ Sortmalet med bronzefarvet bund; hvid galionsfigur i form af en engel med fakkel. Ophængt i gangen mellem andet og tredje vinduesfag fra øst.

Tre glatte, hvidmalede *salmenummertavler* (jf. fig. 7) fra 2000 er til hængecifre. En ældre tavle, 46×27 cm, med hvid skriveskrift på sort bund og til hængecifre, findes i tårnet.

Præsterækketavle (jf. fig. 8) 123×62 cm, med springlister og trekantgavl. Indskrift med relief-

skårne, forgyldte versaler på blank egetræsbund; ophængt på skibets sydvæg.

Et *bronzerelief* (fig. 11) fra 1986 skyldes billedhuggeren Lotte Olsen (*1945), Tommerup.²⁹ Det fladbuede relief, 118×76 cm, viser Kongernes Tilbedelse. De er vist som ukarakteristiske typer med nøgne hoveder, i successiv bevægelse imod barnet, der holdes frem af moderen. Over denne scene ses i lavere relief Bebudelsen (tv.) og Besøgen. Relieffet er indsat i en niche på triumfmurens nordside.

Klokker. 1) 1906, diameter 68,5 cm, støbt af De Smithske Støberier, Aalborg. Over en guirlandebort har halsen omløbende reliefversaler mellem profilringe: »Kald i Iesu Kristi navn siæle ind i frelsens favn/ De Smithske Klokkestøberier i Aalborg gjorde mig i aar 1906«. 2) 1922, diameter 65 cm, støbt af De Smithske Støberier, Aalborg. Skænket af Lars Christensen, Store Ernebjerg (Ubberud S.). Halsen og legemet har reliefindskrift med højskoleuncialer, hhv. støber- og giverindskrift samt N. F. S. Grundtvigs salme »Kirken den er et gammelt hus« (vers 1, linjerne 5-7).

En *mindekrans* (jf. fig. 8), 1905, over Conrad Friedrich Valdemar Schmidt-Phiseldeck, *28. sep. 1851 i Flensburg, †7. feb. 1905, sognepræst i Tommerup og formand for kirkens byggeudvalg, er givet af menigheden i Tommerup; skænket af hans enke ved kirkens indvielse.³⁰ Egeløvskrans af sølv, ca. 55×45 cm, med graveret skriveskrift på sløjfen; løse beslag i form af kors, hjerte og anker. Indsat i glas og ramme af blankt egetræ med dukatornament og hjørnerosetter i fladsnit. Ophængt østligst på skibets sydvæg.

Kirkegårdsmonument. En mindesten for politibetjent Peder Cornelius Madsen, *13. marts 1915 i Thobo, †16. april 1945 ved Askov under en sabotageaktion; begravet på Vejen kirkegård (Ribe Amt). Grålig natursten med fordybet versalindskrift: »Du gav dit liv for Danmark/ rejst af Brylle Sogns beboere«. ³¹ Sydøst for kirken.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Odense Amt i almindelighed henvises til s. 52-54 og forkortelser vedr. Odense Amt s. 56-59.

Arkivalier. LAFyn. *Tommerup præstearkiv*: Diverse dokumenter (*Præsteark. Div. dok.*); Sager vedr. Broholm Kirke (*Præsteark. Sager vedr. Broholm Kirke*). *Broholm Menighedsrådsarkiv*: Forhandlingsprotokol ang. opførelsen af Broholm Kirke 1902-39 (*Menighedsrådsark. Forhandlingsprot. ang. opførelsen*); Forhandlingsprotokol 1912-34 (*Menighedsrådsark. Forhandlingsprot.*).

Kirkens arkiv. *Kirkeprotokol 1926-87 (Synsprot.)*.

Lokalhistorisk Arkiv, Tommerup. A 530. Manuskript ved menighedsrådsformand Marius Grønvald Poulsen, »Broholm Kirke 2. juni 1907-1982 - Træk af kirkens historie« (Lokalarkiv. *Grønvald Poulsen*).

NM. *Indberetninger*. Karl Søndergaard 1994 (altertavle, kirkeskib).

Tegninger og opmålinger. *Odense Bys Museer*. Projekt ved J. Vilh. Petersen, udat. (planer, opstalter og snit). Bygningstegninger ved J. Vilh. Petersen 1906 (planer, opstalter og snit).

Litteratur: Kristen Gausdal, *Broholm Sogn i Tommerup*, Tommerup 1998 (*Gausdal 1998*).

Historisk indledning ved Lasse J. Bendtsen, bygningsbeskrivelse ved Kirstin Eliassen, falkmaleri og inventar ved Lasse J. Bendtsen, heraf dog orgler ved Ole Beuchert Olesen. Oversættelse ved James Manley (engelsk). Korrektur ved Cecilie Bønnelycke. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet november 2015

¹ De otte ordinære medlemmer var, fra Tommerup: landpost Niels Jacobsen og proprietær Frederik Hjort, fra Brylle: gårdmand J. Christensen og maltgører Lars Hansen, fra Vissenbjerg: teglbrænder Johan Knudsen og gårdmand Chr. Nielsen, fra Ubberud: gårdmand Møller og amtsrådsmedlem Lars Christensen (jf. klokke nr. 2). F. Hjort, »Historiske Oplysninger om Tommerup Sogn«, *ÅrbOdense og Assens* 3 (1923), 216.

² *Fyns Tidende* 29. maj 1932.

³ LAFyn. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot. ang. opførelsen.

⁴ Ifølge snedkerens egne optegnelser på et bræt, formentlig fra prædikestolen, der opbevares i kirken.

⁵ *Fyns Tidende* 29. maj 1932, 26. maj 1957.

⁶ Lokalarkiv. *Grønvald Poulsen*.

⁷ *Gausdal 1998*, 42-5.

⁸ *Fyns Tidende* 26. maj 1957.

⁹ Poul R. Knudsen, »Broholm Kirke fejrer 100 års jubilæum!«, *Kirkebladet for Tommerup og Broholm Sogne* (forår) 2007, 6-7; LAFyn. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot. ang. opførelsen.

Fig. 12. Indre set mod vest. Postkort o. 1907. I Lokalhistorisk Arkiv, Tommerup – Interior looking west.

¹⁰ Opført 1934. LAFyn. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot.

¹¹ NM. Projektbeskrivelse ved J. Vilh. Petersen, 1906.

¹² Døren giver sig til kende ved lodfuger i granitsoklen.

¹³ Ifølge postkort i Lokalhistorisk Arkiv, Tommerup.

¹⁴ Det vandrette stik er ommuret ved opsætning af det nuværende orgelpulpitur.

¹⁵ *Fyens Stiftstidende* 23. jan., 9. og 15. apr. 2001.

¹⁶ NM.

¹⁷ *Fyens Stiftstidende* 23. jan. 2001.

¹⁸ Fløjstang fornyet efter en storm 1989. *Lokalavisen* 25. jan 1989.

¹⁹ *Fyns Tidende* 26. maj 1957; *Fyens Stiftstidende* 23. januar 2001.

²⁰ For farvesætningen stod malermester Per Ravn. *Fyens Stiftstidende* 23. januar 2001, 9. april 2001, 15. april 2001.

²¹ Byggeudvalget godkendte november 1906, at 'lærerinden frk. Møllers' maleri anvendtes som alterbillede. LAFyn. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot. ang. opførelsen; *Weilbach KunstLeks* (4. udg.), 5, Kbh. 1995, 492.

²² Kirkens første præst Thorvald Ingomar Petersen var indtil 1905 præst i Gethsemane Sogn.

²³ Kanden må således være kommet til kirken fra Henning Aagaard Poulsen, sognepræst i Vrå-Em (Hjørring Amt), jf. Paul Nedergaard, *Dansk Præste- og sognehistorie*, V, 1959, 534.

²⁴ *Synsprot.*

²⁵ LAFyn. *Skamby menighedsrådsark.* Synsprotokol 1862-1969.

²⁶ LAFyn. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot. ang. opførelsen. Orglet blev erhvervet for midler, der dels blev tilvejebragt ved indsamling, dels skænkedes af et fond, stiftet af trafikassistent Ude Haahr. *Fyns Tidende* 26. maj 1957. I en henvendelse til kirkeministeriet 24. marts 1926 meddelte menighedsrådet, at der ved kirkens bygning i 1907 ikke havde været råd til et orgel, men at der var indrettet plads til det på pulpituret.

²⁷ Kay W. Hansen, »Fynske Landsbyorgler«, *Fyens Stiftstidende* 8. juli 1963. Forf. sammenligner instrumentet med de små orgler i Kerte (Båg Hrd.) og Tranderup (Svendborg Amt). Begge disse instrumenter var bygget af Peter Mortensen Gudme, Svendborg, henholdsvis o. 1880 og o. 1850, og det er efter beskrivelsen nærliggende at antage, at også orglet fra Skamby Kirke var udgået fra Gudmes værksted.

²⁸ Thalund, *Kirkeskibe*, 81; LAFyn. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot.

²⁹ Det er en gave fra Grønlund-Rasmussens Fond, murermester Erik Andersen, Tommerup, og Dagmar Skibby, København. *Fyens Stiftstidende* 30. nov. 1986.

³⁰ *Hjort 1923* (note 1), 231.

³¹ Ib Damgaard Petersen (red.), *Faldne i Danmarks Frihedskamp 1940-45*, 2. udg., Kbh. 2010, 276-77.

BROHOLM CHURCH

The church is located on the northern outskirts of Tommerup Stationsby on a south-facing hillside. It was built in 1906-07 to drawings by the architect J. Vilhelm Petersen. It forms a shared benefice with Tommerup. From the beginning the construction plans included a churchyard to "associate the church more closely with the local residents". The churchyard, which because of the great terrain differences has a terrace-like appearance, was most recently expanded in 1962.

The church, which was built in 1906-07 to drawings by the architect J. Vilhelm Petersen, consists of a nave with which is associated a relatively short, straight-edged chancel in the west and a tower in the east, each with two side buildings; the lower part of the tower functions as a porch (figs. 1, 5a-d and 6). The orientation of the church inclines greatly towards the north. The transition between the two parts of the building is mediated by a very deep chancel arch flanked on either side by a small secondary room; similarly, the square tower in the north is flanked by two secondary rooms. On the long sides of the church one sees the secondary rooms of the chancel and tower as broad 'end pilasters'. The main access to the church is through the tower by a horizontal, covered door; there are also doors to the cele-

brant's room in the north and the furnace room in the south. Each long side has four windows, one in the chancel and three in the nave; in the chancel gable, in the side sections at the eastern end of the long wall of the nave, in the west gable of the nave, in the side walls and the east side of the tower, above the main access, are smaller windows. The belfry floor has linked, pointed-arched belfry lights on each side. The walls are plastered and whitewashed except for the bottom c. 12 m, which stand as a plain wall of yellow facade bricks, while the horizontal covered access to the porch in the east is edged by plain wall (figs. 7-8). The church has flat wooden ceilings. From the porch there is access to the two secondary rooms on each side of the tower. The next floor, which is reached by stairs in the northern secondary room, functions as a gallery. In addition the tower has a further two floors as well as a belfry floor.

Most of the *furnishings* are from 1907. The altar painting (fig. 9), *Christ and the Woman of Samaria*, is by Tony Müller and is mounted in a frame in Danish Art Nouveau style, carved by Mille Madsen. Among the more recent pieces is a bronze relief (fig. 11) from 1986 by the local sculptor Lotte Olsen. It shows the Adoration of the Magi, The Annunciation and The Visitation.